

Od redaktorek

Temat granic jest intensywnie obecny w europejskiej humanistyce. W XX wieku nowy kontekst nadały mu Wittgensteinowskie rozważania nad granicami języka (*Die Grenzen meiner Sprache bedeuten die Grenzen meiner Welt*)¹, spolaryzowały dyskursy ponowoczesności, kształtując hybrydyczny krajobraz świata kultury.

Dyskusja o granicy/granicach implikuje refleksje dotyczące jej/ich natury (substancji), funkcji i pragmatyki. Z tym założeniem wiąże się między innymi rozróżnienie między granicą naturalną i granicą stanowioną; a jeśli stanowioną – to kolejne rozważania wiodą nas w kierunku idei samej granicy. I prowokują do kolejnych pytań o to, jaka jest pierwotna funkcja granicy: czy obrona przed sferą zewnętrzną, czy może ochrona tego, czego granica strzeże w sferze wewnętrznej. A może odpowiedź stanowi konsensus obu założeń? Kolejne pytanie dotyczy odmian dynamik odpowiadających za utrzymanie autonomii sfer po obu stronach granicy, a także tych umożliwiających przejście na „drugą” stronę. W dalszej kolejności to również pytanie o sam ruch/transfer, a także oddziałujące na niego siły (dynamika – *dýnamis* – siła/władza), i o jego istotę oraz sposób ujawniania się.

Kwestia granic nieobca jest również komunikacji literackiej. Analiza tej kategorii pozwoliła Edwardowi Balcerzanowi wyróżnić cztery ich rodzaje. O istnieniu lub nieistnieniu literatury pięknej decyduje „granica bytowa”, a od innych form komunikacji międzyludzkiej oddziela ją „granica znakowa”. Istnieje też „językowa granica wewnętrzna” między językiem literackim a potocznym (pozaliterackim) i w końcu „literacka granica wewnętrzna” między twórczością najnowszą a tradycją literacką i (lub) literaturą rodzimą a obcą². Nietrudno się nie zgodzić, że także *reception studies* jest polem badań niejako stworzonym do eksploracji sposobów przekraczania

¹ Zdaniem Bogusława Wolniewicza, tłumacza i autora wstępu do polskiego wydania *Tractatus Logico-Philosophicus*, myśl austriackiego filozofa powinna być oddana w języku polskim w następujący sposób: „Granice mego języka wskazują granice mego świata”, gdyż w niemieckim *bedeuten* znaczy również ‘dać do zrozumienia’ – pośrednio, lecz stanowczo. Por. B. Wolniewicz, *Wstęp*, [do:] L. Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*, przeł. B. Wolniewicz, PWN, Warszawa 1970.

² E. Balcerzan, *Granice literatury, granice historii, granice granic*, „Teksty Drugie” 2004, 6, s. 12 [11–20].

literackich granic wewnętrznych literatury. Nawet jeśli o granicy nie mówi się wprost, a ma się ją jedynie na myśli, i tak rozumiemy według kategorii granicy, zdradzając zakorzenioną w nas „wyobraźnię limitatywną”, o której wspomina polski badacz.

Również autorzy artykułów w przedłożonym Państwu tomie odczytują teksty literatury niemieckojęzycznej i polskiej przez pryzmat granicy. Zanim teoretycy i historycy literatury zdradzą – w podwójnym tego słowa znaczeniu – swą „wyobraźnię limitatywną”, głos oddany został współczesnym pisarzom: Wolfgangowi Sréterowi, Radkowi Knappowi, Matthiasowi Nawratowi i Uliemu Rothfussowi, których wypowiedzi (w pierwszej części tomu) – często zaświadczaające o aksjomatycznym traktowaniu granicy jako punktu wyjścia dla refleksji tożsamościowej – mają prowokować do stawiania dalszych pytań i podjęcia wielokierunkowych eksploracji.

W artykułach części drugiej granica rozpatrywana jest przez pryzmat genologiczny³ (BOŻENA BADURA), socjobiograficzny⁴ (MONIKA BEDNARZ-WÓJCIK) i społecznohistoryczny (TOBIASZ JANIKOWSKI). Problematyka transmedialności w części trzeciej jest odniesieniem dla rozważań PAULA MARTINA LANGNERA, KATARZYNY LUKAS i EWELINY TKACZ. Natomiast w tekstach części czwartej badaczki poświęciły swą uwagę recepcji poszczególnych utworów i autorom. PAULINA KASIŃSKA omawia angielski, amerykański, niemiecki i polski odbiór krytycznoliteracki *The Zone of Interest* Martina Amisa, KAMILA ŁAPICKA analizuje polskie inscenizacje *Kamienia* Mariusa von Mayenburga, ELŻBIETA HURNIK interpretuje listy Franza Kafki do Felicji Bauer i Mileny Jasenskiej, a JOANNA ŁAWNIKOWSKA-KOPER przybliży twórczość Gabriele Wohmann w kontekście prozy Marcina Kołodziejczyka. Na część piątą składają się analizy translatologiczne (interjęzykowe i intersemiotyczne) autorstwa ALEKSANDRY JACKIEWICZ i JOANNY FRUŻYŃSKIEJ, dotyczące kultury (bez)granic. Tom zamykają recenzje aktualnych publikacji wchodzących w pole badań nad recepcją literatury oraz sprawozdanie z międzynarodowej konferencji „Lilith trifft Kalliope. Österreich liest, debattiert und übersetzt“ (10–11 kwietnia 2018, Opole).

Mając nadzieję, że wszystkie przedstawione w tomie teksty pozwolą pogłębić refleksję nad wewnętrznymi granicami literatury, a także jej substancją, funkcją, recepcją i „innovacją”⁵, życzymy udanej i inspirującej lektury!

Joanna Ławnikowska-Koper
Anna Majkiewicz

³ J. Olejniczak, *Granice w badaniach literackich*, „Anthropos” 2010, 14–15, s. 92–106.

⁴ Ibidem.

⁵ E. Balcerzan, *Granice literatury...*, s. 20.

From the editors

The issue of the borders takes a significant place in the European humanity studies. In the 20th century, it was given a new context by Wittgenstein's reflections on the borders of the language (*Die Grenzen meiner Sprache bedeuten die Grenzen meiner Welt*)¹ and was popularized by the post-modernity discourses shaping a hybrid like landscape of the world of culture. The discussion about a border/borders implies reflections on its/their nature (substance), function and pragmatics. This assumption involves, inter alia, the distinction between a natural and established border, and if it is an established one, the further considerations lead us towards the concept of the very border. They provoke subsequent questions about the primary function of a border: whether it is the defence against the external sphere, or maybe the defence of what the border guards in the internal sphere. Or maybe the answer is the consensus of both assumptions? Another question concerns the varieties of dynamics responsible for the maintenance of the autonomy of the spheres at both sides of the border, also those making the transition to the "other" side impossible. Subsequently, it is also the question about the very movement/transfer, the forces affecting it (dynamics – *dýnamis* –force/power), as well as its essence, and the way in which it is revealed. The issue of borders is also known in literary communication. The analysis of this category allowed Edward Balcerzan to distinguish four types of it. The existence or non-existence of the literature is decided by the "entity border" and it is divided from the other interpersonal communication forms by a "sign border". There is also an "internal language border" between the latest works and literary tradition and/or home and foreign literature². It is not hard to disagree that also the *reception studies* constitute a field of research in a way created to explore the ways of crossing the internal literary borders of literature. Even if the border is discussed directly, as it is only meant, and so we reason along the category of a border betraying the rooted in us "limitative imagination" mentioned by the Polish researcher.

¹ See: B. Wolniewicz, *Wstęp*, [in:] L. Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*, transl. B. Wolniewicz, PWN, Warszawa 1970.

² E. Balcerzan, *Granice literatury, granice historii, granice granic*, „Teksty Drugie” 2004, 6, p. 12 [11–20].

Also the authors of the papers submitted to the volume presented to you have read out the German and Polish language literature texts through the prism of the border. Before the theorists and historians of the literature reveal their "limitative imagination", the voice belongs to the modern writers, Wolfgang Sréter, Radek Knapp, Matthias Nawrat and Uli Rothfuss, whose words (in part one of the volume) – often certifying the axiomatic treatment of the borders as a starting point of identity reflection – are to provoke asking further questions and undertake multidisciplinary exploration.

In the papers of the part two of the volume, the issue of the border is considered through the genealogical³ (BOŻENA BADURA), socio-biographical⁴ (MONIKA BEDNARZ-WÓJCIK) and socio-historical prism (TOBIASZ JANIKOWSKI).

The issue of transmedia in part three is a reference to the considerations of PAUL MARTIN LANGNER, KATARZYNA LUKAS and EWELINA TKACZ. While in the texts in part four, the researchers focus on the reception of particular works of literature and the authors. PAULINA KASIŃSKA discusses English, American, German and Polish literary criticism reception of *The Zone of Interest* by Martin Amis. KAMILA ŁAPICKA analyses the Polish staging of the *Stone* by Marius von Mayenburg, ELŻBIETA HURNIK interprets the letters of Franz Kafka to Felice Bauer and Milena Jesenská, and JOANNA ŁAWNIKOWSKA-KOPER brings closed the works of Gabriele Wohmann in the context of Marcin Kołodziejczyk's prose. Part five comprises translation analyses (interlingual and intersemiotic) written by ALEKSANDRA JACKIEWICZ and JOANNA FRUŻYŃSKA and concerning the culture with(out) borders. The volume is closed by the reviews of the current publications within the field of research on the reception of literature and the post-conference report of "Lilith trifft Kalliope. Österreich liest, debattiert und übersetzt" (10–11 April 2018, Opole).

Hoping that all the texts presented in this volume will make it possible to deepen the reflection on the internal borders of literature, as well as its substance, function, reception and "innovation"⁵, we wish you a successful and inspirational reading.

Joanna Ławnikowska-Koper
Anna Majkiewicz

³ J. Olejniczak, *Granice w badaniach literackich*, „Anthropos” 2010, 14–15, p. 92–106.

⁴ Ibidem.

⁵ E. Balcerzan, *Granice literatury...*, p. 20.